

УДК 130.3

DOI 10.35423/2078-8142.2022.1.1.2

В. А. Самчук,

кандидат філософських наук, асистент кафедри маркетингу
Державного торговельно-економічного університету,
Київ, Україна

e-mail: volodymyrsamchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4435-7584>

ВСЕСВІТ ПОРОЗУМІННЯ ТА ВЛАСТИВОСТІ ЗНАЧУЩОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Метою статті є з'ясування потенціалу ідей англо-американської філософії кінця XIX – початку XX століття для розвитку змістовної комунікації. Увагу зосереджено на філософських ідеях, які утверджують еволюційну роль продуманої людської дії і багатогранне розуміння особистості. Доречною є та філософська теорія, що підкріплює практику і відповідає запитам досвіду. Людина конструює власну ідентичність і прагне бути активним співтворцем суспільного дискурсу, який повсякчас перебуває у стані перебудови. Сенс взаємодії виникає завдяки орієнтації у складній множині індивідуальних перспектив, що функціонують у вимірі значень, які фіксують факти сприйняття й уможливають визначення значущих елементів у комунікативному мереживі людських справ, намірів, бажань. Реальність урізноманітнюється, її практичні і смислові тенденції набувають нового чи альтернативного спрямування. Людей вирізняє спроможність породжувати нетривіальні пристосувальні реакції. Відтак формат суспільної взаємодії повинен сприяти передаванню неповторного досвіду особистості близькому оточенню. Принципово пам'ятати, що життєвий сенс більшості висловлювань резонує у конкретиці обставин часу, місця, справжньої та надуманої повноти досвіду. Усвідомлення абстрактності власних поглядів і відчуття дистанції до складного розмаїття явищ є необхідними формами налаштування притомної свідомості. У статті відзначено, що символічним цен-

тром будь-якої значущої суспільної практики є особа людини. Виразний рельєф цього багатогранного явища утворюють особливості мови, самоусвідомлення, здатність змінюватися, напрацьовувати переконання, відчувати налаштованість. Спільний світ є проєктом активних особистостей, до його створення вони долучаються крізь власний розвиток і обмін ідеями. Що світ людини багатіший і різноманітніший, то щораз більше в ньому виникає конкретних можливостей для подальшого самовдосконалення. Навчитися помічати конструктивну дію інтелекту, його звички і вміння, ритми його активності – мета, яка вимальовується у світлі прочитання класичних і сучасних творів, присвячених філософсько-комунікативній тематиці.

Ключові слова: *можливості розуміння, філософія процесу, прагматизм, теорія особистості, комунікація, розумна перспектива людини.*

Світ людини формують розмаїті виміри комунікації. Облаштування простору, архітектура, мова, культурні і релігійні практики, межі особистого, рівень публічного, справи професійні, законодавство, розпорядок дня, спорт – життєсвіт структурований у випадкованими, реактуалізованими або створеними артефактами людського. Для практично орієнтованої філософії прагматизму властивою є думка, що «наші свідомості пасують світу, оскільки вони є наслідками комбінованого впливу еволюції та вивіреної епістемічної практики» [5, с. 8]. Попри відмінності у метафізиці та онтології, це розуміння також є близьким для таких мислителів, як Іммануїл Кант, Георг Гегель, Джон Дьюї, Джордж Мід, Чарльз Пірс, Альфред Вайтгед, Бернард Бозанкет. У цій статті ми ставимо собі за мету підготувати ґрунт для відповіді на питання: як виглядає правильно організована перспектива, власне *вивірена епістемічна практика* особистості, яка створює підстави для того, щоб її повідомлення могли бути органічно сприйняті й стали чинником у житті суспільства.

Террі Пінкард підкреслює особливість, яка наближує філософію другої половини XIX і початку XX ст. до сучасності [11]. Культурний і соціально-економічний контекст тієї епохи визнача-

ли наукова революція в хімії та біології, бурхливе становлення індустріалізації (і супровідні їй складні соціальні наслідки). Мислення про життя в новітніх умовах, світ і власну в ньому роль потрібно було здійснювати своїми силами і свіжим поглядом.

Інтенсивні культурно-історичні трансформаційні процеси стимулювали інтелектуалів до переосмислення поняття досвіду в особливому його розумінні: не бази даних або безпосередніх відчуттів та емоцій, а конкретного синтезу переживань і усвідомлень, фізичного і соціального, яке є джерелом навчання і самовдосконалення індивідів і спільнот. Прагматизм та ідеалізм досліджуваного періоду також об'єднує концепція життєвої орієнтації й органічності досвіду; натомість власне прагматичну риторику вирізняє тематика *відкритості* та зацікавлення логікою пізнання і дослідження [11, с. 2].

Прагматизм, який рухається в емпірично-науковому напрямку, намагається залучити сильні боки ідеалістичної філософії: картезієву ідею про безпосередню доступність змістів і станів свідомості, погляд І. Канта на природу функціонування схем розсуду у їх зв'язку з емпіричним світом і світом культури (знання внутрішніх станів неодмінно корелює з певними елементами матеріального рівня досвіду); глибинне розуміння Г. Гегелем відокремлених, але споріднених рівнів конструктивної активності абсолютного й індивідуального духу.

Ми ж говоритимемо не про особливості відчуженого абсолюту, а про ситуацію людської взаємодії, яка визначає не лише матеріальне підґрунтя культури, а і плинний комунікативний контекст. Світ людини у світлі таких принципів дорівнює простору порозуміння. Шлях, яким належить йти, полягає у відшуканні засад вдалого наближення партикулярних інтуїцій та неповторних досвідів. Відтак доречним є пошук філософських моделей конструктивної роботи свідомості, в яких акцентовано можливості розвитку думки; концепцій розуму як живої сили, що у конкретиці ситуацій створює ґрунт для самоактуалізації людини.

Метою нашої статті є визначення особливостей формування людиною внутрішньо диференційованих розумів і ставлень до рі-

зноманітних аспектів дійсності з огляду на пріоритет достовірної комунікації як визначальний ціннісний орієнтир. Прояснення напрямів і форм активності індивідуального інтелекту слід вважати способом удосконалення виміру інтерсуб'єктивності за рахунок трансформації непевних колективних уявлень у багатогранні доповнювані перспективи.

Із метою усвідомлення природи свідомої активності людини ми вважаємо за доцільне звернутися до праць А. Вайтгеда, який пропонує розуміння погляду на світ з погляду революційної фізики початку ХХ ст., та філософа-ідеаліста Б. Бозанкета, котрий у власній «Логіці» (1911) докладно аналізує пізнавальну активність з позиції розвитку її елементів, їхніх взаємозв'язків та цінностей, і, крім іншого, вважає завданням логіки оптимізацію конструктивних процесів розуму.

У праці «Дослідження щодо принципів природничого знання» А. Вайтгед розглядає природу людського сприйняття, яке, на переконання філософа, повсякчас відбувається зсередини природи: людина не є щодо дійсності стороннім спостерігачем [15]. Таку саме думку висловлює і Б. Бозанкет: «Будь-яке пояснення надається зсередини світу, а не про світ» [1, с. 137]. За Вайтгедом, основні змісти свідомості утворюють об'єкти або факти – порівняно стійкі сукупності властивостей подій. Властивість – це реєстрація відтворюваної тенденції взаємодії у визначеній системі координат часу, простору, культурно-комунікативного поля.

Зрозуміле повідомлення завжди апелює до фактів, які потенційно є наближеними до безпосередніх сприйнятих (дійсних, можливих або колись присутніх). Подіям, попри їх унікальність, властивий елемент трансформаційного зв'язку з наступними подіями [15, с. 46]. Вони стаються і перетворюються на частину історії нових подій. Певною мірою можна говорити про адекватність відтворення людського погляду на реальність у вигляді *плинного нарративу*.

Система взаємозв'язків подій є запаморочливо складною, тому для поміркованої економії когнітивних ресурсів свідомість вдається лише до часткової їх деталізації [15, с. 73]. Не дивно, що

Вайтгед вважає фрагментованість типовою властивістю природного досвіду. До того ж, потрібно враховувати, що і увага буває різною: від зосередженого сприйняття до каламутного розуміння, що невиразно, у *фоновому режимі* майорить на межах свідомості.

Фундаментальним, за Вайтгедом, є поняття про те, що справжність подій в їх неповторній плинності чи безладі вражень існує в пов'язаному із зовнішньою природою тут і тепер переживанні [15, с. 80]. Подібне висловлює і Б. Бозанкет: саме опрацьована інтелектом ситуація сприйняття є точкою контакту з горизонтом реальності. Я, особистість, мій погляд – це назви цієї ситуації зосередженої чи розфокусованої активності, яка компонує дані, забарвлюючи їх інтересом, переконаннями, прагненнями.

Характеристика *зовнішності* стосується тих актів усвідомлення, які вирізняються відчуттям непричетності до впорядкування подій. Мільйони комбінацій обставин існують як детерміновані джерелами, що перебувають поза окремою особистістю, належать до сфери сприйняття, переживання і розуміння інших суб'єктів. Відтворюваний спосіб структурування зовнішніх процесів дає підстави говорити про спільний *смісловий каркас* досвіду. Поняття про час і простір є продуктивними абстракціями загальних властивостей зовнішньої структури. Питомо реальним є розмаїття часово-просторових перспектив, кожна з яких перебуває в унікальному відношенні до аспекту цілої природи та залежать від характеру дійсних обставин. Саме за посередництвом автентичних, насичених ситуацій сприйняття відбуваються обґрунтовані спроби виходу на широкі обрії розуміння реальності.

Згідно з А. Вайтгедом, емпірично достовірне саморозуміння особистості не є відокремленим відчуттям самості, адже це переживання завжди співіснує зі сприйнятим тлом. Таке розуміння близьке Девіду Г'юму: особистість – це не субстанція, а інстанція впорядкування досвіду, активність, що дорівнює перебігу життя [7]. Самість як погляд і ставлення пов'язана не лише з дійсним моментом. Вимогою сучасності є вміння займати помірковану *метапозицію* щодо себе: перевіряти налаштування перспективи задля

впевненості у тому, що ситуативна емоція або яскравий, але партикулярний аргумент не спотворюють сприйняття й усвідомлення.

Ч. Пірс підкреслював, що афективна й естетична частина людської істоти є інтегральним елементом її розумної природи. Особисті переживання є підґрунтям *простору виправданості* тих чи інших поведінкових налаштувань. Емоційний аргумент є питомо людським, адже його сенс часто беззастережно сприймається спільнотою. Зрештою, згідно з Пірсом, любов і симпатія суголосні пізнавальним спроможностям.

Етичні та естетичні, власне людські риси особистості, проглядаються в слідах її активності. Характер відкривається і самість, яка не є фактом сприйняття, маніфестує себе в автентичній або фантазійній оповіді. Умови для конструювання і поширення самопроекцій особистості як особливого типу повідомлень створює мова. Згідно з Денніелом Даннетом, таку *оповідь про себе, як гравітаційний центр подій*, ми розповідаємо не лише оточенню, а й самим собі [3].

За Вайтгедом, уява допомагає мисленню вирізняти чинники досвіду, яких бракує безпосередньому сприйняттю. Судження про речі розвиваються і доповнюються. Типовим доданим *інгредієнтом* ідентифікації об'єктів є спосіб їх виявленості у подібному ширшому або альтернативному контексті. У такий спосіб свідомість конкретизує значення речі або явища і напрацьовує ставлення до нього. Ця творча робота позбавляє зв'язків сутність та її живий контекст так само інтенсивно, як і включає те, з чим сутність потенційно може бути пов'язаною [8].

Слід пам'ятати, що використані у такий спосіб значення непомітно відчужуються від автентичного *сміслового доквілля*. Розвинуте міркування часто-густо набуває такої складності, що у ньому важко відокремити оригінальні змісти від доданих застосунків. Конкретний візуальний образ може спостерігатися протягом кількох секунд, але додатковий асоціативний контекст, емоційне або інтелектуальне ставлення може тривати довше, посилюючи *враженість об'єктом*. Викривлена інтерпретація подій може бути зумовлена неспроможністю відокремити їх від тла стійких асоціацій.

У різних людей одні й ті самі речі можуть бути вплетеними у відмінні додані контексти. Звідси – мінливість сприйняття навіть ідеатичних ситуацій і процесів.

Більшою мірою, ніж уявний, кожний справжній новий досвід доповнює інтерпретацію присутніх у ньому об'єктів і наново конкретизує їхні властивості і значення. Про речі можна сказати, що вони мають походження, кар'єру, змінюють ролі та характери. Рефлексія змін у сприйнятті подібних ситуацій і схожих речей є цікавою, оскільки саме вона розкриває етапи розвитку особистої перспективи [15, с. 94]. Отже, поняття про світ і окремі предмети в ньому є наслідками конструктивних зусиль людини, що розширюють межі безпосередності, поглиблюють розуміння.

Одним з механізмів, який забезпечує таку функціональність, є відношення зв'язку між індивідуальною свідомістю і культурою, у межах якої вона побутує. Світ ідеальних сутностей завжди близький і доступний розуму. Властиво, що інтелект індивіда не розчиняється у спільному просторі значень, а звертається до нього, шукаючи підручних концептуальних інструментів для орієнтації в розмаїтті ситуацій [1, с. 41].

Концепції та назви є інструментами диференціації, що були розвинуті продовж тривалих періодів наполегливої роботи людського духу. Словник, яким оперує індивід, наближено відповідає його інтелектуальному потенціалу, адже застосування влучних і тонких розрізень дає можливість створювати адекватніші оповіді про ті чи інші регіони досвіду. *Впізнати* дещо означає запропонувати опис у термінах обмеженого набору визначальних компонентів події чи явища [1, с. 90].

Важливо позбутись погляду, згідно з яким живий потік досвіду у судженні перелаштовується з одного ментального плану на інший (між вимірами реальності і значень), розрізняючи суто ментальні змісти та їх зовнішні прообрази. Ідея, заперечення, запитання є усвідомлюваними фактами, як психічні події вони, безперечно, є справжніми. Проте, наполягає Б. Бозанкет, ототожнюючи існування ідеї лише з подією в індивідуальній свідомості, ми абстра-

гуємо цей «спалах нейронної активності від стійкої єдності його сенсу» [1, с. 5].

Елементами *матерії суджень* є ті засвоєні у процесі соціалізації та освіти ідеї, що пасують контексту сприйнятих обставин. Значущість окремого судження полягає в тому, що воно не лише може бути узгоджене з іншими регіонами інтелектуальної конституції реальності, а й може мати у відношенні до них істотний трансформаційний потенціал [1, с. 73]. Рівень взаємної координації переконань, концепцій і поглядів визначає інтенсивність і масштаб інтелектуальної активності.

Сприйняття, крім іншого, сповнюють і «не зовсім ідеї» – замальовки сенсу, що можуть супроводжувати усвідомлення [1, с. 39]. Вони не мають логічно відокремленого і життєво конкретного статусу ідей. Такі *пейзажні* елементи використовуються як засновки думок, вони створюють тло, на якому більш або менш вдало проступає конкретика поглядів і понять.

Арістотель аргументовано вказував на те, що будь-яка наука або усталена сфера активності у цілком певний спосіб субстантивує власний предмет і ключові функціональні поняття, робить їх власними безсумнівними засновками, що не потребують обґрунтування [1, с. 193], утворюючи, таким чином, підґрунтя досвіду. У подібний спосіб функціонують етичні і практичні суспільні ідеали: оптимізація виробництва економіці, збереження життя і здоров'я людини у медицині тощо. Такі орієнтири впливають не лише на спрямування практик, а й перебувають у їхній основі, як стимули і опертя для активності.

Особливе значення серед універсальних *фонових* елементів, що визначають самоусвідомлення людини, розуміння світу, форми культурних і повсякденних практик, має поняття про час, епоху, характер *сучасності*. Б. Бозанкет висловлює погляд, згідно з яким ідея і відчуття часу виникає не в результаті послідовності або перерахунку, а є формою вираження особливих емоційних станів, передчуттів, потреб.

Як, у такому разі, розуміти поняття епохи? Як культура диференціює змістовно-сміслові етапи розвитку? Епоху характери-

зує домінуючий історичний інтерес, який надає їй властивостей принципової відмінності від того, що їй передувало [1, с. 172]. Це новий початок. Саме зафіксований у назві сенс дає підстави для змістовної класифікації подій. Історична і культурна трансформація також означає заміну (еволюцію, забуття, руйнування) впливової метафори, яка, фокусуючи настрій і переконання, переструктурує провідні форми суспільних практик. Нове спрямування епохи є спробою, за Річардом Рорті, відшукати можливості «стати кращою версією себе» [13, с. 6].

Мету, яку, з огляду на висловлене, можна визнати спільною потребою сьогодення, варто сформулювати як *справжність спілкування, екологію взаємодії і порозуміння*. Така мета відповідає загальному очікуванню, кроки на шляху її реалізації сприятимуть удосконаленню форми суспільної практики, яка просякає всі аспекти і рівні світу людини.

Консультативна і дещо конкурентна взаємодія автентичних перспектив обізнаних осіб є дійсним способом роботи сучасної науки (напевне, найавторитетнішої глобальної практики) і може вважатися перевіреним шляхом розбудови решти вимірів суспільного існування.

Привід і спільний контекст достовірного пізнання утворює ґрунтовне розуміння реальності. Поняттю реальності Б. Бозанкет протиставляє стан збитості з пантелику, плутанини (*confusion*) [1, с. 194]. У науці інтелектуальну перспективу зводять на манівці такі огріхи: гіпотези, що заміщають собою безпосередність, однобічні розуміння подій, які затьмарюють усю множину їхніх граней. У площині популярної культури, повсякденного досвіду це: свідомий обман, маніпуляції, дезінформація, фальшиві відкриття та емоції і, ймовірно найбільшою мірою, дурниці й *інформаційний мотлох (спам)*.

Чітко сформульоване, відповідне прагненням і потребам завдання здатне не лише спрямувати активність особи, а й зосередити її увагу. *Зібрана свідомість* дає людині можливість проявлятися змістовніше, повніше, адже є налаштованою ігнорувати сторонні, непевні елементи досвіду. Однак слід пам'ятати, що єдність житте-

вого судження не виключає системну багатогранність його рівнів і спрямувань. Інтерес миттєвості вплітається в багатокомпонентну взаємодію внутрішніх механізмів породження і руйнування сенсу, де заперечення є таким само значущим для конкретизації предмета пізнання компонентом, як і ствердження [1, с. 288]. Доречною тут є трансформація метафоричного уявлення про міркування, запропонована Ч. Пірсом: «Філософії належить запозичити метод успішної науки, розпочинати рух від порівняно певних припущень, які можна скрупульозно перевірити, і довіряти скоріше розмаїттю і варіативності аргументів (на користь цих припущень), ніж всеохопності якогось одного з них. Міркування варто вибудовувати не як ланцюг, де все розуміння є настільки ж сильним, як найслабша ланка, а як кабель, з достатньою кількістю, нехай і тонких, але тісно переплетених прожилок» [7, с. 5].

Б. Бозанкет вбачає роботу інтелекту як творчий механізм прогресивного включення змістів в єдність розуміння. Такий підхід дає можливість відокремити досконалі судження від недосконалих. У недосконалomu переконанні деякі його елементи усвідомлені чітко і ясно. Вони вплетені у взаємини з реальністю за посередництвом інших, менш чітких компонентів. Бажана ситуація відповідності між життєвим судженням і знанням – це ситуація логічної і практичної узгодженості достатньо повного обсягу чітких і змістовних ланок міркувань, яка дає можливість з кожного епізоду досвіду впевнено виходити на відповідний загальний горизонт реальності: «Кожне судження ... об'єднує у собі два елементи певності; формальний або психологічний елемент, який полягає у відношенні його змісту і особистого досвіду, та матеріальний або логічний елемент, складений з раціонально необхідного зв'язку змісту з індивідуальним знанням реальності як організованої природи» [1, с. 364].

Звичайно, далеко не усі переконання *нав'язані* реальністю: деякі є порівняно вільними ідеями або припущеннями [1, с. 319]. Такі уявлення не мають притаманного дійсності рівня деталізації, щодо них важко скласти узгоджену інтерсуб'єктивну думку. Проте навіть фантазії людський розум також звик підводити під вимогу

прилаштованості елементів: мрії, уподібнюючись до живого досвіду, еволюціонують крізь узгодження та урізноманітнення зв'язків.

Відповідь на питання про те, яким має бути розумний підхід до повсякденної комунікації, є частиною проєкту американської прагматичної філософії, англійського ідеалізму та філософії процесу. На бачення і переживання повсякденності чинять вплив «застосунок, подив, поверхня, мрія, послідовність, лихо, темперамент» [9, с. 5]. Сьогодні такий перелік варто доповнити як основоположними для філософії вимогами обґрунтованості та достовірності, так і сучасними гуманістичними принципами відкритості і демократизму.

Лінгвістичні практики утворюють ядро того, що може бути визначене як людське буття [13]. Ідеться про сфери міркування, аргументу, цінностей, етичних інтенцій. У комунікативному просторі зростання і занепад *спільних цілей* залежать від індивідуальних навичок роботи з інтелектуальними інструментами.

Пріоритет якісної комунікації передбачає вміння організувати розумну *екосистему спілкування*. На індивідуальному рівні це означає потребу оприявити налаштування свідомості *за замовчуванням*, зробити власні спроможності підручними собі, а слова і вчинки – прозорими та зрозумілими для оточення за рахунок орієнтації на принцип поваги до адресатів повідомлень.

Передусім варто приділяти увагу співвідношенню між якісними, достовірними повідомленнями й ілюзією, симуляцією інформації. Гарний смак у реалізації *можливостей свідомості*, налаштованої на якісний обмін ідеями, передбачає певний перелік вимог до повідомлення: зв'язок, з належним чином сформульованим живим контекстом, обізнаність з площиною фактів, традицією відповідної практики, історією її становлення; когерентність ідей; налаштованість на корекцію і доповнення як запоруку розвитку; доречність і влучність формулювань, відкритість і надійність джерел інформації; усвідомлення практичних горизонтів і висновків із тверджень; відвертість щодо можливих партикулярності або недостатньої обґрунтованості поглядів.

Важливо враховувати чинники особистісності мовлення. Не приховувати ті емоції, які впливають на повідомлення, *бути собою*, з довірою ставитися до тих, хто почує або прочитає; відчувати межі компетентності; обирати сильні і значущі інфоприводи – ті події, переживання і розуміння, які варті стати предметом уваги і обговорення.

Підсумовуючи, зазначимо, що емансипаційна інтенція класичного іdealізму утврджує принцип критичної самостійності і повноважності суб'єкта щодо форм власного побутування, активності, визначальних ціннісних елементів поведінки. Із погляду суспільного добробуту, іdealістичну перспективу гармонійно доповнює сформульована прагматизмом потреба реалізації можливостей філософії як інструмента трансформації самоусвідомлення людини. Ідеться про інклюзивний демократичний компонент філософської теорії, що активізує прояснення перспектив і поширення поглядів, які здатні збагатити індивідуальне існування та збільшити міру розумної організації в житті спільнот.

Значення утворюють питому частину тканини досвіду. Відтак робота з розумінням і цивілізаційним спадком – потужний конкретно-трансформаційний засіб (нові ідеї здатні відкрити небачені обрії або створити загрози). Інкультурація є пріоритетним завданням, оскільки долучені до *спадку цивілізації* люди спроможні вийти на високий рівень інтегрованого порозуміння у взаємодії, де внесок кожного є доречним.

Перспектива окремої цивілізації, культури і традиції може виявляти і приховувати ті чи інші можливості, породжувати сфери прийнятеного, табуованого, такого, що визнається цінним або нікчемним. Залучаючи розмаїття альтернативних світоглядів, інтелектуально розвинена свідомість набуває дивовижної свободи інтерпретації. Завдяки багатству теоретичних, етичних та естетичних підходів можна навчитись по-різному відчувати і розуміти взаємини між собою і світом.

Особливого рисою сьогодення є необмеженість комунікативного виміру особи і суспільства і в просторі, і в часі. Внутрішньо диференційована глобальна культура потребує неабиякої ерудиції,

вміння здійснювати пошук і творчо реінтегрувати придатні напрацювання попередніх епох.

Усвідомлене застосування особистістю власних інтелектуальних здатностей сприяє вдалій адаптації до різних ситуації, допомагає в мінливості обставин зберігати стан рівноваги [6] завдяки поміркованому, *розумному автоматизму* форм комунікативної поведінки. Ця індивідуальна і суспільна чеснота може бути реалізована через розширення пізнавальних горизонтів і напрацювання звички діяти з урахуванням достатньої множини чинників і розмаїття перспектив. Суть справи полягає у тому, щоб наважитись бути відповідальним за власний досвід [4] крізь неухильне дотримання, з одного боку, правила самокритики як ознаки поваги до вбудованих в досвід елементів інтерсуб'єктивності, з іншого, Емерсоново-го заклику довіряти собі, щоб навчитись вибудовувати і ретранслювати повідомлення, варті уваги і довіри оточення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bosanquet B. *Logic*. Vol. I. Oxford, At the Clarendon Press, 1911.
2. Cahoon L. Mead and the Emergence of the Joint Intentional Self. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2019, XI-2, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1683>
3. Calcaterra R. M. Epistemology of the Self in a Pragmatic Mood. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2010, II-1, 1-11. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.930>
4. Colapietro V. Time as Experience/Experience as Temporality. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2013, V-1, 1-26. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.594>
5. de Vries W. A. From Idealism to Pragmatism. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2018, X-2, 1-13. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1299>
6. Feodorov A. Habit Beyond Psychology. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2017, IX-1, 1-18. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1007>
7. Hetherington S. Knowledge as Potential for Action. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2017, IX-2, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1070>

8. Kaplicky M. Aesthetics in the Philosophy of Alfred North Whitehead. *Estetika: The Central European Journal of Aesthetics*, 2011, XLVIII/IV, No. 2, 157-171.
9. Laugier S. Transcendentalism and the Ordinary. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2011, 1-1/2, 1-17. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.966>
10. Nieddu A. M. The Universal Meanings of Common Discourse. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2015, VII-1, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.351>
11. Pinkard T. Conceptualistic Pragmatism. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2018, X-2, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1338>
12. Smith O. B. The Social Self of Whitehead's Organic Philosophy. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2010, II-1, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.935>
13. Višňovský E. In Search of a New Pragmatist Anthropology. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2020, XII-2, 1-9. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.2202>
14. Volbers J. Reclaiming the Power of Thought. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, 2018, X-2, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1327>
15. Whitehead A. N. *An Enquiry Concerning the Principles of Natural Knowledge*. Cambridge, At the University Press., 1919.

REFERENCES

- Bosanquet, B. (1911). *Logic*. Vol. I. Oxford, At the Clarendon Press.
- Cahoone, L. (2019). Mead and the Emergence of the Joint Intentional Self. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, XI-2, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.1683>
- Calcaterra, R. M. (2010). Epistemology of the Self in a Pragmatic Mood. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, II-1, 1-11. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.930>
- Colapietro, V. (2013). Time as Experience/Experience as Temporality. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, V-1, 1-26. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejap.594>

deVries W. A. (2018). From Idealism to Pragmatism. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, X-2, 1-13. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.1299>

Feodorov, A. (2017). Habit Beyond Psychology. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, IX-1, 1-18. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.1007>

Hetherington, S. (2017). Knowledge as Potential for Action. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, IX-2, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.1070>

Kaplicky, M. (2011). Aesthetics in the Philosophy of Alfred North Whitehead. *Estetika: The Central European Journal of Aesthetics*, XLVIII/IV, No. 2, 157-171.

Laugier, S. (2009). Transcendentalism and the Ordinary. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, I-1/2, 1-17. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.966>

Nieddu, A. M. (2015). The Universal Meanings of Common Discourse. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, VII-1, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.351>

Pinkard, T. (2018). Conceptualistic Pragmatism. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, X-2, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.1338>

Smith, O. B. (2010). The Social Self of Whitehead's Organic Philosophy. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, II-1, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.935>

Višňovský, E. (2020). In Search of a New Pragmatist Anthropology. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, XII-2, 1-9. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.2202>

Volbers, J. (2018). Reclaiming the Power of Thought. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*, X-2, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejpap.1327>

Whitehead, A. N. (1919). *An Enquiry Concerning the Principles of Natural Knowledge*. Cambridge, At the University Press.

Volodymyr Samchuk

Candidate of Philosophical Sciences (Ph.D.), Assistant of the Department of Marketing, State University of Trade and Economics; Kyiv, Ukraine; e-mail: volodymyrsamchuk@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4435-7584>

Universe of understanding and properties of meaningful communication

Abstract

The purpose of the article is to establish the potential of the ideas of Anglo-American philosophy of the late XIX – early XX centuries for development of meaningful communication. The main focus is on philosophical ideas that assert the evolutionary role of thoughtful human action and a multifaceted understanding of the individual. Relevant philosophical theory has to enrich practice and meet the demands of experience. The theoretical premise of this paper is that person constructs his or her identity and strives to be an active co-creator of constantly readjusting social discourse. The aims of interaction arise due to orientation in a complex set of individual perspectives that function in the realm of meanings, which capture not only the facts of perception, but also provide framework for identification of significant elements of the communicative network of human affairs, intentions, and desires. Reality is becoming more diverse; its practices and meanings acquire new directions. People are distinguished by the capability to generate non-trivial adaptive reactions. Therefore, the forms of social interaction should promote the power to transfer unique personal experiences to other members of the community. It is important to remember that the genuine meaning of most statements correlates with the specific circumstances of time, place, real and imaginary completeness of experience. Awareness of the abstractness of one's own views and ability to sense the distance from a complex variety of phenomena are necessary characteristics of thoughtful conscious adjustment. In conclusion, we can state that symbolic center of any meaningful social practice is the human person. Distinctive topography of this multifaceted phenomenon is formed by the features of language, self-awareness, abilities to change and develop beliefs and attitudes. The common world is a project of active individuals that jointly create it through self-development and exchange of ideas. The richer and more diverse the human world is the better are opportunities for further self-improvement that arise in it. Ability to notice the constructive habits of the intellect, its skills, and rhythms of activity – are the priorities that are formulated

within a number of classical and contemporary works dedicated to philosophical topics.

Keywords: *possibilities of understanding, philosophy of process, pragmatism, theory of the self, communication, reasonable human perspective.*